

แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรี Guidelines to promote Wellness Tourism with Herbal Therapy in Ratchaburi

เสาวภาคย์ เลาะเงิน¹

เหมวรรณ ชูทอง¹

ศิริโสภา เตียนสันเทียะ¹

กุลณัฐฐา เจียวิริยบุญญา¹

จุฑามาศ รัตนวิชัย¹

พิมพ์วิมล เครือแปลง¹

จุฑาธิปต์ จันทรเอียต²

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรี (2) ศึกษาความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรี (3) เสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรี โดยการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 ท่าน ได้มาโดยการกำหนดขนาดแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า (1) จากการศึกษาพบว่าจังหวัดราชบุรีมีศักยภาพเพียงพอที่จะสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ (2) จากความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 4 ภาคส่วน ต้องการให้พัฒนาระบบขนส่งสาธารณะ การประชาสัมพันธ์ และการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้ชัดเจนและเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น (3) เสนอแนะแนวทางการส่งเสริมตามทฤษฎีองค์ประกอบการท่องเที่ยว (6A's) ดังนี้ 1) ด้านสิ่งดึงดูดใจ ส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวสมุนไพรบำบัดควบคู่ภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) ด้านการเข้าถึง เน้นพัฒนาโครงข่ายคมนาคม 3) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านสุขภาพ 4) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ออกแบบกิจกรรมสุขภาพที่สอดคล้องกับความต้องการ 5) ด้านความสามารถในจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ พัฒนาโปรแกรมและแพ็คเกจเชื่อมโยงชุมชน 6) ด้านการให้บริการเสริมและความปลอดภัย จัดตั้งระบบบริการและมาตรฐานความปลอดภัย

คำสำคัญ: การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สมุนไพรบำบัด จังหวัดราชบุรี

Abstract

This research aimed to (1) Study the potential for managing wellness tourism using herbal therapy in Ratchaburi Province (2) Examine the needs of stakeholders in the management of wellness tourism using herbal therapy in Ratchaburi Province (3) Propose guidelines to promote wellness tourism using herbal therapy in Ratchaburi Province. This is a qualitative research study. The key informants consist of

¹ นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาการจัดการท่องเที่ยวแบบบูรณาการ คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² อาจารย์ประจำ คณะวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

18 individuals selected through purposive sampling. The research instrument used was in-depth interviews, and the data were analyzed using content analysis. The research findings reveal that (1) Ratchaburi Province has sufficient potential to accommodate tourists. (2) Stakeholders from all four sectors expressed the need to improve the public transportation system, enhance promotional efforts, and develop clearer and more integrated wellness tourism activities. (3) Promotional guidelines are proposed based on the 6A's tourism components as follows: 1) Attraction: Promote wellness tourism using herbal therapy sites alongside local wisdom. 2) Accessibility: Emphasize the development of transportation networks. 3) Amenities: Improve health-related infrastructure. 4) Activities: Design health activities that align with visitor needs. 5) Available Packages: Develop tourism programs and packages that connect with local communities. 6) Ancillary Services & Safety: Establish service systems and safety standards.

Keywords: *Wellness Tourism, Herbal Therapy, Ratchaburi Province*

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยว โดยการท่องเที่ยวในประเทศไทยสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 รูปแบบหลัก ตามข้อมูลขององค์การการท่องเที่ยวโลก ได้แก่ รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม และรูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (UNWTO, 1997 อ้างโดย ทรงกลด พลพวง และคณะ, 2567) ซึ่งหนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษที่กำลังได้รับความนิยม คือ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพแบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ การท่องเที่ยวเชิงส่งเสริมสุขภาพ (Wellness Tourism) เป็นการท่องเที่ยวเพื่อใช้บริการเชิงสุขภาพที่ช่วยฟื้นฟูสุขภาพแบบองค์รวม และการท่องเที่ยวเชิงการแพทย์ (Medical Tourism) ที่เน้นการรักษาพยาบาลเป็นหลัก (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2552 อ้างโดย สารทิพย์ ชนะทัตและคณะ, 2564) โดยรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศไทยนั้นมีหลากหลายรูปแบบ หากเป็นที่ยอมรับในกลุ่มนักท่องเที่ยว ได้แก่ นวดแผนไทย การประคบสมุนไพร และการอาบน้ำแร่ (ศิริพร ทิพย์รัตน์, 2566 : 11)

ในประเทศไทยมีหนึ่งจังหวัดที่มีชื่อเสียงด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในการนำสมุนไพรมาบำบัด และมีการจัดทำผลิตภัณฑ์สมุนไพร นั่นคือ สมุนไพรอภัยภูเบศร จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดที่มีความอุดมสมบูรณ์ของพืชดินและป่าไม้ มีความหลากหลายทางชีวภาพ และเป็นแหล่งเพาะปลูกพืชสมุนไพร (Chao Phya Abhaibhubejhr Hospital, 2016 อ้างโดย มณีรัตน์ สุขเกษม และคณะ, 2563) ซึ่งเป็นที่รู้จักในด้านสรรพคุณทางยาและถูกนำมาใช้ในผลิตภัณฑ์สุขภาพ โดยจากแผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 มีการยกระดับเมืองสมุนไพรทั้ง 14 แห่งทั่วประเทศ กระจายไปยัง 4 ภูมิภาค ประกอบด้วย ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (กองสมุนไพรเพื่อเศรษฐกิจ, 2566) อย่างไรก็ตามในภูมิภาคตะวันตก ยังไม่พบว่ามีจังหวัดใดที่ได้รับการส่งเสริมให้เป็นเมืองสมุนไพร แต่หากพิจารณาจากฐานทรัพยากรในประเทศไทยยังมีจังหวัดราชบุรีที่มีความพร้อม และสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้ด้วยทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งยังมีฐานการผลิตที่สำคัญ คือ การเกษตร ตามวิสัยทัศน์การพัฒนาของจังหวัดคือ “เมืองเกษตรสีเขียว เศรษฐกิจเข้มแข็ง สังคมคุณภาพ” และด้วยปัจจัยความสะดวกในการเดินทาง เนื่องจากมีระยะทางไม่ไกลจากกรุงเทพฯ ประกอบกับมีทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางธรรมชาติ จังหวัดราชบุรีจึงเป็นจังหวัดที่สามารถรองรับการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ได้ เช่น การท่องเที่ยวโดยชุมชน หรือการท่องเที่ยวเชิงเกษตร (สำนักงานจังหวัดราชบุรี, 2568) โดยเฉพาะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเนื่องจากมีฐานทรัพยากรทางธรรมชาติที่เอื้อต่อการพัฒนาให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ เช่น แหล่งน้ำพุร้อน และฟาร์มออร์แกนิก อีกทั้งยังมีสมุนไพรพื้นบ้าน โดยมีพื้นที่ปลูกพืชสมุนไพร 2,115 ไร่

เกษตรกร 637 ครัวเรือน ซึ่งพื้นที่ปลูกมากที่สุดอยู่ที่อำเภอจอมบึง และพืชสมุนไพรที่นิยมปลูก ได้แก่ ขมิ้นชัน โพล และฟ้าทะลายโจร (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดราชบุรี, 2565) ดังในปี 2567 ที่ผ่านมา จังหวัดราชบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการประเมินศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพภูมิปัญญาไทยและสมุนไพร จำนวน 4 รายการ โดยมี 3 รายการที่ได้รับการประเมินอยู่ในระดับดีเยี่ยม ได้แก่ ไร่สุขพ่วง ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านตะโกกลาง และวิสาหกิจชุมชนคลองป่า และอีก 1 รายการที่ได้รับการประเมินให้อยู่ในระดับดีมาก คือ วิสาหกิจชุมชนบ้านแก้วกลางสวนสมุนไพร (กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก, 2567) ซึ่งเห็นว่าจังหวัดราชบุรีมีศักยภาพสูงในการพัฒนาให้เกิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัด และสามารถต่อยอดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีมาตรฐานระดับประเทศได้

อย่างไรก็ตาม การนำสมุนไพรมาประยุกต์ใช้กับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพยังไม่ได้แพร่หลาย ทำให้ศักยภาพของจังหวัดราชบุรีในด้านนี้ยังไม่ได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรี เพื่อยกระดับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวรวมถึงยังเป็นแนวทางในการกระจายรายได้สู่ชุมชน ต่อยอดการใช้สมุนไพรท้องถิ่นให้เกิดมูลค่าเพิ่ม และส่งเสริมให้จังหวัดราชบุรีเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดที่มีความยั่งยืนในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรี
2. เพื่อศึกษาความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรี
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรี

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการเลือกพื้นที่ที่อนุญาตให้เข้าพื้นที่เพื่อศึกษาวิจัยจากชุมชนท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่จังหวัดราชบุรี
2. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเพื่อกำหนดแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยนำทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ทฤษฎีเกี่ยวกับสมุนไพร ทฤษฎีองค์ประกอบของการท่องเที่ยว (6A's) และ SWOT Analysis มาใช้ในการศึกษาวิเคราะห์
3. ขอบเขตด้านประชากร การวิจัยครั้งนี้มีผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่ใช้ในการวิจัย รวม 18 ท่าน ได้แก่ ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรี และนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดราชบุรี

วิธีดำเนินงานวิจัย

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรี และนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดราชบุรี

2. การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลกับผู้ที่มีความยินดีและสมัครใจเป็นผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น โดยเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่แท้จริงจากตัวแทนความคิดเห็นของทุกภาคส่วน ทั้งระดับผู้บริหาร และระดับปฏิบัติการในพื้นที่ ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัด

ในจังหวัดราชบุรี คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมจำนวน 18 ราย ได้แก่ ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรี ที่มีอายุการทำงานตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป จำนวน 6 ท่าน ผู้แทนจากหน่วยงานภาคเอกชน ที่ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรีที่ผ่านการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพภูมิปัญญาไทยและสมุนไพร จากกรมการแพทย์แผนไทย และแพทย์ทางเลือก จำนวน 4 ท่าน ผู้แทนจากภาคชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่วิจัย จำนวน 3 ท่าน และ ผู้แทนนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่วิจัย จำนวน 5 ท่าน การกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลหลักผู้วิจัยเลือกตามเกณฑ์ของ Nastasi, B. K., & Schensul, S. L. (2005); Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994) และใช้หลักความพอเพียงของข้อมูล (Data sufficiency) ของ Onwuegbuzie, A., & Leech, N. L. (2007); Flick (1998) และความอิ่มตัวของข้อมูล (Data saturation) โดยกลุ่มตัวอย่างดังกล่าว สามารถให้ข้อมูลได้อิ่มตัว ขณะเก็บข้อมูล ผู้วิจัยพบความซ้ำซ้อน (Redundancy) ที่ไม่มีอะไรเหลือให้เรียนรู้ได้อีกต่อไป (Nothing left to learn) ซึ่งข้อมูลที่ได้มีความอิ่มตัวของข้อมูลเพียงพอ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi Structured Interview) โดยคณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพและความพร้อมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรี โดยใช้องค์ประกอบการท่องเที่ยว (6A's) ของ Pike Steven (2008) มาสร้างเป็นประเด็นคำถามในแบบสัมภาษณ์ โดยมีลักษณะคำถามแบบปลายเปิด (Open-Ended Question)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยสัมภาษณ์ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคชุมชน ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรี และนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดราชบุรี รวมจำนวน 18 ท่าน ลงพื้นที่ทำการสัมภาษณ์ในแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับการประเมินความพร้อมแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพภูมิปัญญาไทยและสมุนไพร จากกองทุนเพื่อเศรษฐกิจ กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข จำนวน 4 แห่ง ได้แก่ วิทยาลัยชุมชนบ้านแก้วกลางสวนสมุนไพร วิทยาลัยชุมชนคลองบางป่า (สวนโค้วนิท) ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงบ้านตะโกกลาง และไร่สุขพวง

5. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือ

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบความน่าเชื่อถือข้อมูล โดยใช้วิธีตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ซึ่งมีการเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่ในพื้นที่วิจัย สัมภาษณ์ สังเกต และสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ ถูกต้อง และครอบคลุม รวมทั้งมีการนำข้อมูลที่ได้ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ เพื่อตรวจสอบความอิ่มตัวของข้อมูลและยืนยันความน่าเชื่อถือ เพื่อให้ข้อมูลที่มีความถูกต้อง และเที่ยงตรงมากที่สุด

6. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยมีขั้นตอนการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ข้อมูล ดังนี้ 1) ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วมนั้น จะต้องเป็นข้อมูลที่ถูกต้องตรงกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสนามการวิจัย 2) บันทึกพรรณนาอย่างละเอียดและนำเสนอพรรณนาให้เห็นภาพทุกแง่มุมเป็นข้อมูลส่วนที่เกิดขึ้นจริงตามที่นักวิจัยสังเกต หรือสัมภาษณ์พูดคุยกับผู้ให้ข้อมูลมาเป็นส่วนที่ยังไม่ได้มีการปรุงแต่ง หรือใส่ความคิดเห็นของนักวิจัยลงไป และ 3) การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ การแสวงหาความเชื่อถือได้ของข้อมูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน (สุภางค์ จันทวานิช, 2553)

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรีโดยการวิเคราะห์ SWOT Analysis รายละเอียดดัง ตารางที่ 1

ตารางที่ 1 : ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis)

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
1. จังหวัดราชบุรีมีวิสาหกิจชุมชนที่รวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับสมุนไพร รวมถึงการให้ความรู้แก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว 2. เป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ทางการเกษตรอุดมสมบูรณ์ มีพื้นที่กว้างขวางเป็นแหล่งปลูกพืชสมุนไพรหลายชนิด เช่น โพล ขมิ้นชัน และฟ้าทะลายโจร 3. การเดินทางโดยรถยนต์ส่วนบุคคลมีความสะดวกสบาย สามารถเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ได้ง่าย 4. มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ และเป็นแหล่งเรียนรู้ทางการท่องเที่ยว 5. มีการจัดอบรมเรื่องความปลอดภัยและข้อควรระวังในการใช้สมุนไพรเพื่อการท่องเที่ยว 6. มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พักและร้านอาหารเพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว 7. มีบุคลากรที่มีองค์ความรู้และเชี่ยวชาญด้านสมุนไพรและการให้บริการกับนักท่องเที่ยว 8. ชุมชนมีภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความตั้งใจ มีความเข้มแข็ง เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน 9. คนในพื้นที่ให้ความสำคัญกับสมุนไพรเพื่อนำมาใช้ในการดูแลสุขภาพและบำบัดรักษาโรค 10. จังหวัดราชบุรีตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพฯ เดินทางสะดวก เหมาะแก่การท่องเที่ยวทั้งระยะสั้น และระยะยาว 11. มีศูนย์รับแจ้งเหตุฉุกเฉิน และระบบบริการความปลอดภัยครอบคลุมทั่วจังหวัด 12. มีหน่วยงานภาครัฐ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏจอมบึง ที่ดำเนินการวิจัย ช่วยพัฒนา และส่งเสริมการใช้สมุนไพรในกิจกรรมการท่องเที่ยว	1. การเดินทางด้วยระบบขนส่งสาธารณะยังไม่สะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว 2. ขาดการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง 3. ขาดแหล่งบริการอาหารเพื่อสุขภาพที่ตอบโจทย์นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย 4. กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการใช้สมุนไพรบำบัดยังมีจำนวนน้อย 5. ขาดการบูรณาการร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 6. ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพยังขาดองค์ความรู้ด้านการจัดการและพัฒนา 7. การสื่อสารระหว่างชุมชนกับภาคส่วนต่าง ๆ ยังไม่เป็นระบบ 8. สถานประกอบการบางแห่งยังขาดมาตรการด้านความปลอดภัยที่เหมาะสม 9. แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดยังไม่ได้รับการส่งเสริมอย่างเพียงพอ 10. กิจกรรมการท่องเที่ยวยังมีความน่าสนใจไม่มาก และยังไม่มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 11. ผู้ประกอบการบางส่วนขาดความรู้หรือทักษะในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาธุรกิจ 12. คนในพื้นที่บางส่วนยังคงยึดวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ทำให้เกิดข้อจำกัดในการเปิดรับแนวคิดการท่องเที่ยวรูปแบบดังกล่าว
โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
1. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง 2. นักท่องเที่ยวให้ความสนใจกับการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยการใช้สมุนไพรมากยิ่งขึ้น 3. การแพทย์ทางเลือกโดยใช้สมุนไพรไทยเริ่มได้รับการยอมรับมากยิ่งขึ้น 4. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยให้การสนับสนุนการท่องเที่ยวเมืองรอง 5. นักท่องเที่ยวมีความสนใจเที่ยวเมืองรองกันมากยิ่งขึ้น	1. นักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่สนใจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอาจต้องการเพียงการพักผ่อน และอาจไม่ได้มีความสนใจในการใช้สมุนไพรเพื่อการบำบัด 2. ความผันผวนของเศรษฐกิจและค่าครองชีพที่เพิ่มสูงขึ้น อาจทำให้นักท่องเที่ยวลดค่าใช้จ่ายหรือหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่มีค่าใช้จ่ายสูง 3. สภาพอากาศที่ไม่เอื้ออำนวยในบางฤดูกาล เช่น ฝนตกหนักหรือร้อนจัด อาจทำให้กิจกรรมกลางแจ้งที่เกี่ยวข้องกับสมุนไพรไม่สามารถดำเนินการได้

โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
6. จังหวัดราชบุรีเป็นหนึ่งในเขตสุขภาพที่ 5 ที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยกระทรวงสาธารณสุข เพื่อจัดทำแผนพัฒนาระบบบริการสุขภาพ ซึ่งปัจจุบันมีการจัดทำนโยบายเรื่อง Wellcation (Wellness & Vacation)	4. การแข่งขันจากจังหวัดอื่น ๆ ที่มีแนวทางการพัฒนาท่องเที่ยวเชิงสุขภาพคล้ายกัน อาจดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายไปยังพื้นที่อื่น
7. กรมการแพทย์แผนไทยได้เพิ่มมาตรฐานสถานประกอบการด้าน Wellness เช่น การนวดและสปา เพื่อยกระดับคุณภาพการบริการ	5. การขาดความเชื่อมั่นจากนักท่องเที่ยวต่อคุณภาพและความปลอดภัยของผลิตภัณฑ์หรือบริการสมุนไพร หากไม่ได้รับรองมาตรฐานอย่างชัดเจน
	6. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้สมุนไพร อาจส่งผลกระทบต่อการค้าดำเนินงานของผู้ประกอบการในพื้นที่

2. ผลการศึกษาความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรี มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ภาครัฐ มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันในหลายด้าน ดังนี้

ด้านจุดเด่นและสิ่งดึงดูดใจของการท่องเที่ยว เนื่องจากจังหวัดราชบุรีเป็นเมืองเกษตร มีพื้นที่เพาะปลูกจำนวนมาก จึงทำให้เกิดผลผลิตมากมาย รวมไปถึงพืชสมุนไพรท้องถิ่น ซึ่งมีสรรพคุณในการนำมาใช้บำบัดรักษาโรคหรือส่งเสริมสุขภาพ อีกทั้งยังมีการนำสมุนไพรมาใช้แบบครบวงจร เช่น การนวด การประคบ การอบสมุนไพรให้กับผู้ป่วยหรือนักท่องเที่ยว

ด้านการเข้าถึงและโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคม พบว่า การเดินทางเข้ามายังจังหวัดราชบุรี มีความสะดวกเนื่องจากมีหลายช่องทางจราจร กล่าวคือ มีความสะดวกสำหรับผู้ที่ใช้รถส่วนบุคคล แต่ในด้านระบบขนส่งสาธารณะยังถือว่าน้อย ในด้านการประชาสัมพันธ์ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า ยังขาดการประชาสัมพันธ์ที่มีประสิทธิภาพและไม่มีความทั่วถึง ในขณะที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญบางส่วนมีความเห็นว่าการประชาสัมพันธ์ที่เพียงพอแล้ว เนื่องจากปัจจุบันมีการใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นหลัก แต่ด้วยความที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเป็นเรื่องที่ค่อนข้างใหม่ จึงทำให้ยังไม่เป็นที่แพร่หลายมาก

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการด้านสุขภาพ ภาครัฐมีความเห็นสอดคล้องกันว่า ที่พักและร้านอาหารเพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว เนื่องจากจังหวัดราชบุรีมีที่พักหลายระดับ อีกทั้งยังมีร้านอาหารจำนวนมาก แต่ในด้านศูนย์บริการสุขภาพสมุนไพรยังไม่เพียงพอ แม้ว่าจะมีการกระจายอยู่ตามพื้นที่ แต่ยังไม่ได้มีการรวมตัวกันเป็นจุดใหญ่อย่างชัดเจน และส่วนมากจะอยู่ในศูนย์แพทย์แผนไทย ที่เป็นลักษณะของแพทย์ทางเลือกมากกว่า

สำหรับด้านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัด พบว่า ยังไม่มีความโดดเด่น เนื่องจากทางจังหวัดไม่ได้เน้นชูการท่องเที่ยวด้านนี้มากนัก แต่มีการใช้สมุนไพรตามโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล หรือศูนย์การเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งถือว่ามีความน้อยและเป็นรู้จักเพียงคนในพื้นที่ จึงควรมีการพัฒนาการประชาสัมพันธ์ด้านกิจกรรมมากขึ้น เพื่อที่จะสามารถสร้างการรับรู้ให้กับกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ สอดรับกับกระแสของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่เพิ่มขึ้นในปัจจุบัน

ด้านความสามารถในการจัดโปรแกรม พบว่า ยังไม่มีการสร้างแพ็คเกจการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการใช้สมุนไพรบำบัดอย่างเป็นรูปธรรม และควรมีการจัดทำรูปแบบของการสร้างเส้นทางเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ และสอดแทรกกิจกรรมเข้าไป เช่น การสอนทำลูกประคบ การพาเข้าชมสวนสมุนไพร และให้ความรู้เกี่ยวกับสรรพคุณของสมุนไพรแต่ละชนิด หรือให้เรียนรู้ตั้งแต่กระบวนการเก็บผลผลิตจนกระทั่งการเกิดเป็นผลิตภัณฑ์ ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ

ด้านการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวและความปลอดภัย ภาครัฐมีความเห็นสอดคล้องกันว่า มีความพร้อมมาก โดยมีศูนย์ข้อมูลนักท่องเที่ยว ศูนย์รับแจ้งเหตุฉุกเฉิน และตำรวจท่องเที่ยว อยู่ในทุกพื้นที่โดยเฉพาะพื้นที่ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว อีกทั้งยังมีสายด่วน 1669 รวมถึงมีโรงพยาบาลหลายแห่ง แม้ในพื้นที่ห่างไกลก็ยังคงมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลตั้งอยู่

2.2 ภาคเอกชน มีความคิดเห็นในประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้

ด้านจุดเด่นและสิ่งดึงดูดใจ พบว่า จังหวัดราชบุรีมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ โดยมีทั้งพื้นที่สวนมะพร้าว พื้นที่ปลูกสมุนไพรเกษตรอินทรีย์ที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้ โดยมีการนำมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น อาหาร เครื่องดื่ม เครื่องสำอาง ยาสมุนไพร และลูกประคบ ซึ่งล้วนมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนในพื้นที่

ด้านการเข้าถึงและโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคม พบว่า การเดินทางด้วยรถสาธารณะในปัจจุบันไม่สะดวก เมื่อเทียบกับอดีต เนื่องจากมีจำนวนลดลง รูปแบบการให้บริการจำกัดเฉพาะรถตู้หรือมินิบัสที่มีรอบการเดินทางไม่ถึง 1 ชั่วโมง ความต้องการของนักท่องเที่ยวที่ต้องการความยืดหยุ่นในการเดินทาง การใช้รถส่วนบุคคล จึงเป็นทางเลือกที่สะดวกและรวดเร็วกว่า และด้านการประชาสัมพันธ์ยังขาดการประชาสัมพันธ์ที่เป็นระบบ ซึ่งส่งผลต่อการรับรู้และการดึงดูดนักท่องเที่ยว

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการด้านสุขภาพ พบว่า เพียงพอ ทั้งในด้านที่พัก ร้านอาหาร ซึ่งเพียงพอต่อความต้องการและสามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ และในด้านศูนย์บริการสุขภาพสมุนไพร มีการให้บริการนวดสมุนไพร และสปา

ด้านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัด พบว่า มีความพร้อมและมีความน่าสนใจ แต่กิจกรรมต่าง ๆ เช่น การอบสมุนไพร นวดแผนไทย การทำลูกประคบ อาจจะเข้าถึงนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุ และวัยทำงานได้มากกว่า ดังนั้น ควรพัฒนากิจกรรมให้สามารถเข้าถึงนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นได้ จะช่วยกระตุ้นนักท่องเที่ยวอยู่กับแหล่งท่องเที่ยวได้นานที่สุด

ด้านความสามารถในการจัดโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ พบว่า จังหวัดราชบุรีมีลักษณะกิจกรรมเป็นรูปแบบของกิจกรรมเวิร์กช็อป เช่น การทำลูกประคบ ทำชาสมุนไพรหรือผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ รวมไปถึงการให้ความรู้เกี่ยวกับพืชสมุนไพรท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งไม่ได้เป็นรูปแบบของแพ็คเกจการท่องเที่ยว

ด้านการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวและความปลอดภัย พบว่า ค่อนข้างมีความพร้อม มีบริการตำรวจลูกเงิน โรงพยาบาล สายด่วน 1669 และศูนย์แจ้งเหตุฉุกเฉิน เตรียมพร้อมอยู่ในทุกพื้นที่ รวมถึงแหล่งท่องเที่ยวยังได้รับการอบรมความรู้เรื่องการปฐมพยาบาลจากสาธารณสุขจังหวัด

2.3 ภาคชุมชน จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้แทนจากภาคชุมชน พบว่า

ด้านจุดเด่นและสิ่งดึงดูดใจ พบว่า ในพื้นที่มีสมุนไพรหลากหลาย ซึ่งชาวบ้านจะมีการปลูกและนำมาต้มดื่มกันเป็นประจำ เช่น รากจืด ใบหม่อน เป็นต้น รวมถึงมีการนำสมุนไพรมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีการนวด แพทย์แผนไทย แพทย์แผนจีน และแพทย์แผนปัจจุบันผสมผสานกัน ซึ่งในบางโรงพยาบาลจะมีแผนกแพทย์แผนไทยโดยเฉพาะ

ด้านการเข้าถึงและโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคม พบว่า การเดินทางมายังจังหวัดราชบุรีมีความสะดวก มีระบบขนส่งสาธารณะรองรับ เช่น รถไฟ รถบัส ส่วนการเดินทางภายในจังหวัดยังมีขนส่งสาธารณะบ้าง เช่น รถสองแถว รถตู้ แต่คนจะไม่นิยมใช้กัน โดยมักจะเลือกเดินทางด้วยรถส่วนบุคคลมากกว่า และในเรื่องการประชาสัมพันธ์ยังไม่มีประสิทธิภาพมากนัก

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการด้านสุขภาพ พบว่า ที่พัก ร้านอาหารมีเพียงพอ และมีโรงพยาบาลของภาครัฐให้บริการในด้านสุขภาพที่รวมเฉพาะสมุนไพรกับแพทย์แผนไทย ส่วนภาคเอกชนมีเปิดให้บริการนวดแพทย์แผนไทย

ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัด พบว่า มีความน่าสนใจ แต่ยังมีจำนวนไม่มาก เช่น การทำลูกประคบ แช่สปา หรือการนำสมุนไพรมาประกอบอาหารเป็นเมนูสุขภาพ ส่วนศูนย์สมุนไพรเกี่ยวกับการนวด การอบ ยังไม่ค่อยพบเห็น ซึ่งมีอยู่ตามโรงพยาบาลบางแห่งเท่านั้น

ด้านความสามารถในการจัดโปรแกรม พบว่า ยังไม่มีแพ็คเกจท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับการใช้สมุนไพรบำบัดหรือแพ็คเกจเพื่อสุขภาพโดยตรง ส่วนมากจะเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวในรูปแบบอื่นมากกว่า

ด้านการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวและความปลอดภัย พบว่า มีความพร้อม โดยจะมีศูนย์ความปลอดภัย และสายด่วนให้บริการนักท่องเที่ยว รวมถึงเมื่อมีรถบัสของกลุ่มนักท่องเที่ยว หรือคณะศึกษาดูงานเข้ามาจะมีรถตำรวจคอยนำทางให้

2.4 นักท่องเที่ยว

ด้านจุดเด่นและสิ่งดึงดูดใจ พบว่า การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรี ยังไม่เป็นที่รู้จักมากสำหรับนักท่องเที่ยว โดยควรมีการประชาสัมพันธ์ และพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อเพิ่มการรับรู้ของนักท่องเที่ยว และการที่ชุมชนนำสมุนไพรในท้องถิ่นมาใช้ในการบำบัด ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถมาเรียนรู้วิถีชีวิตท้องถิ่น ซึ่งช่วยสร้างประสบการณ์ที่ดีและมีคุณค่าให้แก่นักท่องเที่ยวได้

ด้านการเข้าถึงและโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคม พบว่า จังหวัดราชบุรีตั้งอยู่ไม่ไกลจากกรุงเทพฯ ใช้เวลาเดินทางไม่นาน ซึ่งหากเดินทางท่องเที่ยวด้วยรถส่วนบุคคลถือว่ามีความสะดวก แต่หากเดินทางด้วยรถสาธารณะนั้นจะมีความสะดวกน้อย เนื่องจากปัจจุบันบริการขนส่งสาธารณะในจังหวัดราชบุรีมีจำนวนลดน้อยลง

ด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการด้านสุขภาพ พบว่า มีความครบครันทั้งที่พัก ร้านอาหาร ซึ่งเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมถึงมีศูนย์บริการด้านสุขภาพที่กระจายอยู่บริเวณทั่วจังหวัด

ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัด พบว่า กิจกรรมมีความน่าสนใจและหลากหลาย เช่น การนวดสมุนไพร การอบสมุนไพร การนำสมุนไพรมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ลูกประคบ และยาต้มสมุนไพร เป็นต้น

ด้านความสามารถในการจัดโปรแกรม พบว่า มีความเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่ต้องการเสริมสร้างสุขภาพ โดยเฉพาะในด้านการใช้สมุนไพรบำบัด ซึ่งส่วนใหญ่จะมีบริการที่อยู่ในรีสอร์ทหรือสถานที่พัก แต่โปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพยังไม่มีหลากหลาย ทำให้ยังไม่สามารถตอบโจทย์ความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ด้านการให้บริการของแหล่งท่องเที่ยวและความปลอดภัย พบว่า การให้บริการในด้านการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสมุนไพร และการดูแลสุขภาพ เจ้าหน้าที่มีความรู้และความพร้อม สามารถให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวได้

3. ผลการศึกษาแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรีได้ ดังนี้

1) มิติด้านจุดเด่นและสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ควรส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยเน้นการใช้สมุนไพรบำบัดควบคู่กับองค์ความรู้ท้องถิ่น ซึ่งเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างความแตกต่างให้กับพื้นที่ โดยเฉพาะกิจกรรมที่ผสมผสานการนวดแผนไทย การอบสมุนไพร และกิจกรรมทางวัฒนธรรม ซึ่งสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจด้านสุขภาพ

2) มิติด้านการเข้าถึงและโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคม (Accessibility) ควรพัฒนาโครงข่ายการคมนาคมเพื่อเพิ่มความสะดวกในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ การจัดทำป้ายแนะนำเส้นทาง แผนที่ท่องเที่ยว และจุดบริการข้อมูลนักท่องเที่ยว จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของการเข้าถึงข้อมูลและการเดินทางภายในพื้นที่

3) มิติด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการสุขภาพ (Amenities) ควรมีการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานด้านสุขภาพ เช่น โรงพยาบาล และศูนย์สุขภาพที่นำสมุนไพรมาใช้ในการรักษา รวมถึงสถานที่พัก ร้านอาหาร และร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์สมุนไพร เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างยั่งยืน

4) มิติด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Activities) ควรมีการออกแบบกิจกรรมเชิงสุขภาพที่มีความน่าสนใจและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ควบคู่กับการประชาสัมพันธ์จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานราชบุรีที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะสามารถเพิ่มการรับรู้และดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มที่สนใจในการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม

5) มิติด้านการออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Available Packages) ควรมีการพัฒนาโปรแกรมและแพ็คเกจการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกิจกรรมเชิงสุขภาพกับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนต่าง ๆ โดยมีจุดเน้นที่กิจกรรมบำบัดด้วยสมุนไพรและการพักผ่อนแบบเนิบช้า (slow tourism) จะช่วยให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6) มิติด้านบริการเสริมและความปลอดภัย (Ancillary Services & Safety) ควรมีการจัดตั้งระบบบริการและมาตรการด้านความปลอดภัย เช่น ศูนย์แจ้งเหตุฉุกเฉิน หน่วยบริการสาธารณสุข ตลอดจนระบบการให้ความช่วยเหลือนักท่องเที่ยวที่รวดเร็วและเชื่อถือได้ อีกทั้งสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดควรส่งเสริมในด้านการพัฒนาองค์ความรู้ และจัดการฝึกอบรมแก่บุคลากรในด้านสมุนไพร ความปลอดภัย และการดูแลนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างมีมาตรฐาน

สรุปและอภิปรายผล

จากการวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. สรุปผลการศึกษาศักยภาพ โดยใช้การวิเคราะห์ SWOT Analysis ได้ดังนี้

จุดแข็ง (Strengths) คือ จังหวัดราชบุรีมีพื้นที่ทางการเกษตรอุดมสมบูรณ์ และมีการให้บริการด้านแพทย์แผนไทย อีกทั้งยังมีวิสาหกิจชุมชนที่รวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับสมุนไพร มีการจัดอบรมให้ความรู้แก่ประชาชนและนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับความปลอดภัยและข้อควรระวังในการใช้สมุนไพร อีกทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกยังมีความพร้อม และตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพฯ ทำให้สามารถเดินทางได้สะดวก **จุดอ่อน (Weaknesses)** คือ ระบบขนส่งสาธารณะยังไม่มีความสะดวก และขาดการประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพรวมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังขาดร้านอาหารเพื่อสุขภาพที่ตอบโจทย์นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย ในขณะที่งานกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและการใช้สมุนไพรบำบัดยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว และยังขาดการบูรณาการร่วมกันอย่างยั่งยืนระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง **โอกาส (Opportunities)** คือ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีความสนใจในการดูแลสุขภาพและแพทย์ทางเลือก โดยการใช้สมุนไพรเริ่มได้รับการยอมรับมากขึ้น อีกทั้งการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีการสนับสนุนการท่องเที่ยวเมืองรองมากยิ่งขึ้น และ**อุปสรรค (Threats)** คือ นักท่องเที่ยวบางกลุ่มไม่ได้มีความสนใจในการใช้สมุนไพรเพื่อการบำบัด และความผันผวนของเศรษฐกิจ ค่าครองชีพที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดการลดค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ นอกจากนี้ยังมีการแข่งขันจากจังหวัดอื่น ๆ ที่มีการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพใกล้เคียงกัน ทำให้ดึงดูดนักท่องเที่ยวไปยังพื้นที่อื่น

2. สรุปผลการศึกษาความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรี ประกอบไปด้วย 4 ภาคส่วน ดังต่อไปนี้

2.1 ภาครัฐ ต้องการพัฒนาแนวทางการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรอย่างครบวงจร ควบคู่กับการส่งเสริมระบบโครงสร้างพื้นฐาน เช่น การปรับปรุงระบบขนส่งสาธารณะและการจัดตั้งศูนย์สุขภาพสมุนไพรที่มีความพร้อมรองรับกิจกรรมด้านสุขภาพแบบองค์รวม อีกทั้งยังมุ่งออกแบบกิจกรรมที่หลากหลาย สร้างแพ็คเกจการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดแบบบูรณาการ และกระจายการบริการด้านความปลอดภัยและข้อมูลการท่องเที่ยวให้ทั่วถึง

2.2 ภาคเอกชน ต้องการให้ทรัพยากรท้องถิ่นมีการพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์และยั่งยืน พร้อมส่งเสริมการบริการสุขภาพอย่างครบวงจรและมีกิจกรรมที่หลากหลาย นอกจากนี้ยังต้องการระบบขนส่งที่เหมาะสมและโปรแกรมท่องเที่ยวสุขภาพที่เชื่อมโยงกับแหล่งเรียนรู้ รวมถึงความร่วมมือจากภาครัฐในการพัฒนาทักษะผู้ประกอบการท้องถิ่นให้สามารถรองรับสถานการณ์ฉุกเฉินได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.3 ภาคชุมชน ต้องการให้มีการนำองค์ความรู้ด้านสมุนไพรมาต่อยอดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและสร้างรายได้ที่ยั่งยืน พร้อมทั้งต้องการให้มีการพัฒนาระบบขนส่ง การประชาสัมพันธ์ และบริการสุขภาพที่มีรากฐานจากชุมชน นอกจากนี้ ยังต้องการให้กิจกรรมท่องเที่ยวมีความหลากหลาย ควบคู่กับการมีส่วนร่วมจากภาครัฐและเอกชนในการออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยว และการอบรมเตรียมความพร้อมรับมือเหตุฉุกเฉินให้กับคนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง

2.4 นักท่องเที่ยว ต้องการให้พัฒนาระบบขนส่งสาธารณะเพื่อความสะดวกในการเดินทาง พร้อมทั้งเข้าถึงข้อมูลທີ່ชัดเจนเกี่ยวกับสมุนไพรมะเร็งและบริการสุขภาพจากผู้ให้บริการที่มีความรู้และน่าเชื่อถือ อีกทั้งยังต้องการให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้ได้เรียนรู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมถึงโปรแกรมการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และตอบสนองนักท่องเที่ยว

กล่าวโดยสรุป ทั้ง 4 ภาคส่วนมีความเห็นสอดคล้องกันในการพัฒนาระบบขนส่ง การส่งเสริมการใช้สมุนไพรมะเร็งส่งเสริมสุขภาพ และการออกแบบกิจกรรมหรือโปรแกรมที่หลากหลาย โดยภาครัฐมุ่งเน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและนโยบายสนับสนุน ภาคเอกชนเน้นการสร้างรายได้และพัฒนาบริการให้ตอบเจตน์นักท่องเที่ยว ภาคชุมชนเน้นการมีส่วนร่วมและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวเน้นเรื่องความสะดวกในการท่องเที่ยว และการได้รับประสบการณ์ที่แท้จริง

3. สรุปผลแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรมะเร็งในจังหวัดราชบุรีได้ ดังนี้

1) มิติด้านจุดเด่นและสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) ควรเน้นการใช้สมุนไพรมะเร็งในการบำบัดควบคู่กับองค์ความรู้ท้องถิ่น โดยเฉพาะกิจกรรมที่ผสมผสานการนวดแผนไทย การอบสมุนไพรมะเร็ง และกิจกรรมทางวัฒนธรรม

2) มิติด้านการเข้าถึงและโครงสร้างพื้นฐานด้านคมนาคม (Accessibility) ควรเน้นการพัฒนาระบบคมนาคมทั้งส่วนบุคคลและสาธารณะ พร้อมจัดทำป้ายเส้นทาง แผนที่ท่องเที่ยว และจุดบริการข้อมูลนักท่องเที่ยวที่ชัดเจน

3) มิติด้านสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการสุขภาพ (Amenities) ควรมีการจัดเตรียมสถานพยาบาล ศูนย์บริการสุขภาพ และร้านค้าผลิตภัณฑ์สมุนไพรมะเร็ง รวมถึงที่พักและร้านอาหารที่รองรับนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

4) มิติด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Activities) ควรเน้นการออกแบบกิจกรรมเชิงสุขภาพที่มีความน่าสนใจและสอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ควบคู่กับการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางที่มีประสิทธิภาพ

5) มิติด้านการออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Available Packages) ควรเน้นการพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงสมุนไพรมะเร็งท้องถิ่นกับชุมชน โดยเน้น Slow Tourism เพื่อตอบเจตน์นักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม

6) มิติด้านบริการเสริมและความปลอดภัย (Ancillary Services & Safety) ควรมีการจัดตั้งระบบบริการและมาตรการด้านความปลอดภัย พร้อมจัดฝึกอบรมให้ความรู้แก่บุคลากรในด้านสมุนไพรมะเร็ง ความปลอดภัย และการดูแลนักท่องเที่ยวเชิงสุขภาพอย่างมีมาตรฐาน

จากการวิเคราะห์แนวทางส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรมะเร็งในจังหวัดราชบุรี สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังนี้

จากผลการศึกษาศักยภาพการจัดการการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรมะเร็งในจังหวัดราชบุรี ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 1 พบว่า จังหวัดราชบุรีมีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรมะเร็ง เนื่องจากมีพื้นที่การเกษตรจำนวนมาก ส่งผลให้มีผลผลิตด้านพืชผลมากมาย รวมไปถึงมีพืชสมุนไพรมะเร็งที่สามารถนำมาใช้บำบัดรักษาโรคและส่งเสริมสุขภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังมีการนำสมุนไพรมะเร็งมาแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์สุขภาพ ตลอดจนมีบุคลากรที่สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้และให้บริการด้านสุขภาพแก่นักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเรื่อง ศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในภูมิภาคปาซาร์กาเต ประเทศอิหร่าน ของ Farzaneh Gerami et al. (2019) พบว่า ภูมิภาคปาซาร์กาเตเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการดึงดูดนักท่องเที่ยว เนื่องจากมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่สามารถส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่มีศักยภาพได้ โดยใช้การวิเคราะห์ SWOT เพื่อพัฒนาจุดแข็งและเปลี่ยนจุดอ่อนให้เป็นจุดแข็งและโอกาส โดยมีการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว และการพัฒนาบุคลากร เป็นต้น

ส่วนผลการศึกษาความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้ง 4 ภาคส่วน ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า มีความเห็นที่ตรงกันในหลายประเด็น เช่น ต้องการให้มีการพัฒนาระบบคมนาคมให้เข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างสะดวกมากขึ้น และควรมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรมะเร็งให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น รวมถึงพัฒนาแพ็คเกจการท่องเที่ยวให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาความเข้าใจเกี่ยวกับ

การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพและความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวจีน ของ Yao Liu et al. (2022) พบว่า แม้ว่าการตลาดท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในประเทศจีนจะมีขนาดใหญ่ แต่ความนิยมของนักท่องเที่ยวในประเทศยังคงอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้น รัฐบาลจึงควรมีการกำหนดนโยบายสนับสนุนและประชาสัมพันธ์ เพื่อส่งเสริมผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้เป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเรื่อง การสำรวจศักยภาพของการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในรัฐซาบาห์ : กรณีศึกษาของศูนย์นันทนาการไดซี คีอูลู ของ Debbra Toria Nipo et al. (2021) พบว่า ศูนย์นันทนาการไดซี คีอูลู มีศักยภาพสูงในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงสมุนไพรเนื่องจากมีพืชสมุนไพรหลากหลาย และมีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงสมุนไพร เช่น การเดินชมสวนสมุนไพร การทำอาหารโดยใช้สมุนไพร และมีการให้ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรท้องถิ่น

สำหรับผลการวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 พบว่า แนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดราชบุรี ควรมีการพัฒนากระบวนการคมนาคมให้มีความสะดวก ปลอดภัย และเพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมถึงควรส่งเสริมการประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางออนไลน์ และพัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกิจกรรมเชิงสุขภาพกับแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนต่าง ๆ โดยเน้นที่กิจกรรมบำบัดด้วยสมุนไพร อีกทั้งควรส่งเสริมการฝึกอบรมแก่บุคลากรในด้านสมุนไพร และการดูแลนักท่องเที่ยวอย่างมีมาตรฐาน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีสมุนไพรในจังหวัดเชียงราย สำหรับนักท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ สาธารณรัฐประชาชนจีน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และราชอาณาจักรไทย (MCLT) ของ วิรุณศิริ ใจมา และคณะ (2562) พบว่า แนวทางการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพวิถีสมุนไพรแนวโน้มความต้องการของนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย เส้นทางท่องเที่ยว กิจกรรมการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ผลิตภัณฑ์สมุนไพร และช่องทางประชาสัมพันธ์

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษาวิจัย

1. ชุมชนควรรวบรวมองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพรอย่างเป็นระบบ
2. จัดตั้งศูนย์บริการสุขภาพสมุนไพรในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพให้มีการรวมกลุ่มเป็นจุดบริการหลักที่มีความชัดเจนและมีมาตรฐานทั้งในด้านสถานที่ การบริการ และความปลอดภัย
3. ควรออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดในจังหวัดอื่น ๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกัน เพื่อเปรียบเทียบศักยภาพ จุดแข็ง จุดอ่อน และแนวทางการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสม
2. ศึกษาวงจรชีวิตและปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยวเชิงสุขภาพโดยใช้สมุนไพรบำบัดของนักท่องเที่ยว เพื่อให้สามารถออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว

เอกสารอ้างอิง

- กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก. (2567). ผลการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวสุขภาพภูมิปัญญาไทยและสมุนไพร ครั้งที่ 1/2567. สืบค้นจาก <https://rbpho.moph.go.th/upload-file/doc/files/15112024-043518-7666.pdf>
- กองสมุนไพรเพื่อเศรษฐกิจ. (2566). แผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2566-2570. สืบค้นจาก [http://www.pad.moi.go.th/images/form-download/แผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ%20ฉบับที่%202%20พ.ศ.%202566%20-%202570%20\(พิมพ์ครั้งที่%202\).pdf](http://www.pad.moi.go.th/images/form-download/แผนปฏิบัติการด้านสมุนไพรแห่งชาติ%20ฉบับที่%202%20พ.ศ.%202566%20-%202570%20(พิมพ์ครั้งที่%202).pdf)
- สำนักงานจังหวัดราชบุรี. (2568). แผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี พ.ศ. 2566-2570 (ฉบับทบทวน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568). สืบค้นจาก <https://rbpho.moph.go.th/upload-file/doc/files/25122023-093716-6010.pdf>